

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Agnes Ragnarsson

Konflikten mellan rätten till nationellt
självbestämmande och värnandet om
territoriell integritet inom folkrätten.
– En analys med fokus på Katalonien.

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats
Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Anna Nilsson

Termin: VT 2018

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte	4
1.3 Frågeställningar	5
1.4 Avgränsningar	6
1.5 Perspektiv och metod	6
1.6 Material	7
1.7 Disposition	8
2 KONFLIKTENS BAKGRUND OCH UTVECKLING	9
2.1 Katalonien historiskt	9
2.2 Nutidens Katalonien	10
2.3 Dagsläget	11
3 STATERS SJÄLVSTÄNDIGHET	14
3.1 Allmänt	14
3.2 Montevideokonventionen	14
3.3 Katalonien under Montevideo-kriterierna	16
3.4 Erkännande av andra stater	17
4 NATIONELLT SJÄLVBESTÄMMANDE	19
4.1 Rätten till nationellt självbestämmande	19
4.2 Traktat om nationellt självbestämmande	20
4.3 Katalanska folket som subjekt för självbestämmanderätten	21
5 KATALONIENS CHANSER TILL SJÄLVSTÄNDIGHET	23
5.1 Secession som sista utväg	23

5.2 Rätt till nationellt självbestämmande?	24
5.3 I fall av faktisk självständighet	25
6 SLUTLIG ANALYS	26
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	29

Summary

The conflict of Catalonia and Spain has been ongoing for a long time. Autumn 2017 the Catalan separatism escalated and an independent Catalonia was declared after a referendum. Spain responded by withdrawing the autonomy the region previously enjoyed, referring to the Spanish Constitution. Even if the conflict is to be resolved internally, this is now a concern of international law. This paper outlines what international law rules are and what opinions have been made to try to demonstrate today's position regarding declarations of independence. This essay goes through criteria for state status, secession and the right to self-determination, focusing on Catalonia. It emerges that international law remains neutral and does not want to intervene in the territorial integrity of states. It has previously supported former colonized states and also some other situations where secession has been due to war and persecution. Under international law, the principle of state sovereignty stands strong against the principle of people's right to self-determination. The situation of the Catalans can not be compared with the exceptional cases where international law has accepted secession. However, the Catalan people have a right to their basic human rights and also certain rights as a minority/ethnic group.

Sammanfattning

Kataloniens och spanska statens konflikt har pågått under en lång tid. Hösten 2017 eskalerade den katalanska separatismen och man deklarerade ett självständigt Katalonien efter en folkomröstning. Spanien reagerade med att dra in det autonoma självstyre regionen tidigare åtnjutit, med hänvisning till spanska grundlagen. Även om konflikten ska lösas internt uppstår nu ett folkrättsligt problem. Denna uppsats reder ut vilka folkrättsliga regler som finns och vilka yttranden som gjorts för att försöka visa på dagens ståndpunkt gällande självständighetsförklaringar. Uppsatsen går igenom kriterier för statsstatus, secession och rätten till självbestämmande med fokus på Katalonien. Den kommer fram till att folkrätten håller sig neutral och inte vill intervensera i staters territoriella integritet. Den har tidigare främjat före detta koloniala utbrytande stater och även vissa andra situationer där secession berott på krig och förföljelse. Inom folkrätten står sig principen om statlig suveränitet stark mot principen om folks rätt till självbestämmande. Katalanernas situation går inte att jämföra med de undantagsfall där secession accepterats rent folkrättsligt. Dock har det katalanska folket rätt till sina grundläggande mänskliga rättigheter och även vissa rättigheter som en minoritet/etnisk grupp.

Förkortningar

FN	Förenta Nationerna
ICJ	International Court of Justice
EU	Europeiska Unionen
ICCPR	International Covenant on Civil and Political Rights

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Under 1900-talet skulle utmärkande många stater komma att födas. Först steg antalet främst i efterskalven av andra världskriget och sedan eskalerade det hela ytterligare i och med avkoloniseringen som tog fart under 1960- och 1970-talen. Siffran ökade från ett 50-tal stater i 1900-talets början till 193 registrerade FN-medlemmar år 2016. Stater i sig får en speciell status och utgör de viktigaste aktörerna inom internationell rätt, faktum är att de är vad som skapar folkrätten.¹

Självständighetsförklaringar kan bero på flera år av krig och motsättningar, avskyvärda brott mot mänskligheten eller enbart det faktum att en nationalitet känner att de vill ha sitt egna land. Den här uppsatsen kommer fokusera på situationen i den spanska regionen Katalonien, som i dagsläget är högst aktuell. Hösten 2017 deklarerades republiken Katalonien efter en ensidig folkomröstning. Den spanska konstitutionella krisen hade nu nått sin kulmen och spanska staten har tagit till drastiska åtgärder för att stoppa utvecklingen.

1.2 Syfte

Vid en första anblick kan det verka enkelt. En region med ett folk vars vilja är att göra sig fri en regim de inte känner samhörighet med och ett styre de själva vill ta över. En minoritet eller en unik nationalitet som inte kommer överens med staten de tillhör – varför inte bara skapa sin egna stat? Vid närmre eftertanke blir det dock flera aspekter att se över. En splittring kan ge både, juridiska, politiska och sociala konsekvenser. Dels måste man se över om Katalonien har de förutsättningar som krävs enligt folkrättsliga regler för att stå som en självständig stat. Dels måste man se

¹ Shaw, 2014, s.160.

över spansk rätt och de konsekvenser ett utbrytande kan ha för Spanien som stat. Slutligen, sett ur ett större sammanhang, spelar fenomenet secession en stor roll ur en folkrättslig, världsomfattande synvinkel. Om en region får bli självständig i Europa, från ett EU-land, vilken region står på tur? Inom EU och över hela världen finns olika konflikter och risken är att sedvanan blir att områden ska få bli självständiga. Är detta verkligen rätt väg mot internationell fred och säkerhet?

Uppsatsen ämnar reda ut svar på funderingarna ovan och ge mer kunskap om folkrättens ställning i dagsläget. Inte enbart secession blir aktuellt att diskutera utan även rätten till nationellt självbestämmande som alternativ för en fredlig lösning.

1.3 Frågeställningar

Min huvudsakliga frågeställning är:

- Har Katalonien rent folkrättsligt förutsättningarna som krävs för att få bli självständigt?

För att besvara dessa har jag även fyra tillhörande frågeställningar som blir viktiga för att finna svar på mina huvudsakliga frågor men även ge en fullständig överblick av problemet och de olika motsättningar som finns. Dessa kommer inte få lika stort utrymme i min uppsats men förtjänar ändå att lyftas fram:

- Hur ser bakgrunden till Kataloniens separatism ut?
- Vilka folkrättsliga regler finns om secession och nationellt självbestämmande?
- Hur har man folkrättsligt bedömt andra, liknande konflikter i andra regioner?
- Finns en aspekt i mänskliga rättigheter? Är det en mänsklig rättighet att få sin egna stat?

1.4 Avgränsningar

Jag har valt att inte gå särskilt djupt in på den spanska lagstiftningen, varken Kataloniens egna konstitution eller nationell rätt utfärdad från Madrid. Mitt huvudsakliga fokus är ändå folkrätten.

Jag har vidare valt att inte ge mer ingående beskrivningar av olika folkrättsliga begrepp utan ger en del förklaringar i min text för att läsaren ska få full förståelse. Det går att ägna ett eget kapitel åt att gå djupare in på olika ord och principer relevanta för ämnet men jag har valt att inte ge detta för stor plats då jag vill ge mer plats åt själva framförandet och diskussionen kring min frågeställning. Jag hoppas att läsaren ändå förstår vad som skrivs och att mina kortare förtydningar i texten är tillräckliga.

Den historiska återblicken har gjorts relativt kortfattad, den hade kunnat göras väldigt mycket större och en historisk synvinkel är både viktig och intressant för detta folkrättsliga exempel. Jag har dock fått välja att hålla mig kort och endast ta upp det mest avgörande, detta för att ge en förståelse för hur bakomliggande konflikter och händelser ligger till grund för dagens situation.

Något som är väldigt intressant, men som jag inte har tillräcklig plats att undersöka, är olika jämförelser med andra självständighetssökande regioner i världen. Vissa andra exempel har jag dock valt att ha med för att ge perspektiv och vägledning till Kataloniens egna möjligheter.

1.5 Perspektiv och metod

Jag kommer skriva utifrån en kritisk, rättsdogmatisk metod för att tolka och systematisera gällande rätt med ett självständigt förhållningssätt. Jag ska försöka se hur relevanta rättskällor behandlar mitt folkrättsliga problem och föra en juridisk argumentation kring Kataloniens situation. Det blir således även en traditionell juridisk metod där jag hanterar de olika rättskällorna. Med denna vetenskapliga metod kommer jag främst

reda ut olika internationella överenskommelser, internationella allmänna rättsprinciper och yttranden från internationella juridiska organ. Folkrätten hör tätt samman med internationell politik och det kommer framställas en del politiska synvinklar kring ämnet. Min ambition är ändå att framhäva juridiska aspekter och främst diskutera dessa. Mitt perspektiv på det hela blir dels allmänt kritiskt, dels internationellt.

1.6 Material

Materialet består till störst del av litteratur, vetenskapliga artiklar och olika folkrättsliga traktat. Jag kommer även ta upp allmänna rättsprinciper samt utlåtanden från Internationella domstolen (ICJ). Jag kommer ge utrymme till att diskutera Montevideokonventionen om de olika kriterier som satts upp för statsstatus och även folkrättsliga traktat separatisterna stödjer sin vilja på. Folkrättsliga organ, som t.ex. ICJ och FN, har enligt mig inte riktigt fastställt var de står i frågan utan tar hänsyn till staters integritet. Jag har därför försökt dra slutsatser främst utifrån doktrin och hur olika författare ser på det juridiska läget.

Även om motsättningarna mellan katalaner och Spanien funnits under en lång tid är den utropade självständigheten ett ganska nytt forskningsområde. Det har varit lättare att hitta material som är mer generellt inriktat mot secession och nationellt självbestämmande än vad det har varit att hitta specifik doktrin om just Katalonien. Min uppfattning är att det främst är artiklar som jag upplevt varit mer fokuserade på Katalonien. Jag har försökt göra mitt bästa med att hitta olika uppfattningar och sedan applicera mitt material på Katalonien.

Jag kan redan här nämna att en del resolutioner som tas upp nedan enbart är rekommendationer från FN-organ och inte juridiskt bindande. Mer värde får istället tilldelas ICJ-utlåtanden, ratificerade konventioner och vad doktrin säger angående dessa resolutioner.

1.7 Disposition

Jag kommer inleda min uppsats med ett kapitel som beskriver själva konflikten, här ges både en kortare historisk bakgrund men även fakta om hur situationen utvecklats den senaste tiden. Här vill jag även reda ut varför Kataloniens självständighetsdeklarering inte bara kan gå igenom och vad Spanien som stat har emot en separation, både rättsligt och politiskt. Efter detta kommer ett kapitel som handlar om hur stater kan bli självständiga. Här presenteras Montevideokonventionens kriterier men även betydelsen av andra staters erkännanden. Redan här applicerar jag kriterierna på Katalonien och försöker reda ut regionens förutsättningar. Nästa kapitel avhandlar rätten till nationellt självbestämmande, alltså regler kring ett mer begränsat självstyre och katalanernas möjliga rättigheter. Det näst sista kapitlet går utförligt igenom Kataloniens chanser till självständighet och finns där som en slags sammanfattning och analys. Jag kommer diskutera mitt problem kontinuerligt igenom hela uppsatsen men vill gärna förtydliga i en slutlig analys där jag även lägger in mina egna slutsatser. Kapitel 6 kallat "Slutlig analys" är mina egna slutsatser i den mån jag inte hänvisar till några andra källor.

2 Konflikten bakgrund och utveckling

2.1 Katalonien historiskt

Det katalanska folket hade ett eget styre redan på medeltiden och deras område, i det dåvarande Kastilien, var politiskt välutvecklat och även kulturellt utmärkande. Dagens katalanska, politiska institutioner har sina rötter därifrån och här kodifierades den författning som ligger till grund för dagens katalanska lagstiftning.² Allt sedan denna period har folket sett sig själva som mer eller mindre frångående andra spanska regioner. Under 1700-talet skedde en skarp centralisering och de spanska kungadömena fick mindre makt, däribland Katalonien. Sedan dess har det utförts flera försök till att återfå självstyre, eller en mer självständig politisk status, men dessa har bemötts med våld.³ Motsättningarna har varit omfattande i Spanien och har lett till splittringar de olika regionerna imellan. Det har även resulterat i en utbredd nationalism inom regionerna, något som tydligast går att se i Katalonien och Baskien.⁴

I Francos diktatur, med start på 1940-talet, skulle katalanerna komma att förtryckas både politiskt, kulturellt och språkligt. Folkets identitetssökande och strävan efter självständighet blev ett stort hot mot den dåvarande hänsynslösa centralmakten. Efter Francos fall 1975 blev Spanien en federation med självstyrande regioner. Efter decennier av tyranni mot katalanerna skapades en slags kompromiss som gav Katalonien en ny chans till självstyre. Nämnas kan även att det nya federala Spanien under 1900-talets slut delvis präglades av terrorism där separatistiska terrorister, främst i Baskien men även i Katalonien, försökte nå självstyre genom olika våldsaktioner.⁵

² Payne, 2011, s.110f.

³ Blanke, Abdelrehim, 2014, s.537.

⁴ Payne, 2011, s.150f.

⁵ Blanke, Abdelrehim, 2014, s.537f.

2.2 Nutidens Katalonien

Dagens nationalism beror på flera olika faktorer, faktorer som ofta hör ihop med varandra och som ofta går att se i andra regioner där man yrkar på självbestämmande. Kataloniens historiska bakgrund har lett till att regionen idag har sin egna identitet, en unik kultur och ett eget bevarat språk. Katalanskan räknas idag som ett av de officiella språken i Spanien och den katalanska kulturen kan återigen frodas.⁶

Den spanska konstitutionen innehåller sedan 1979 en rätt till internt självbestämmande för Katalonien, detta innebär alltså endast en viss grad av självständighet inom landets gränser. Den innehåller även regler för under vilka förhållanden självstyrande områden kan etableras och om hur kompetenser fördelas jämte centralmakten i Madrid. Fram tills hösten 2017 var den autonoma regionen Katalonien relativt självständigt med ansvar över interna angelägenheter. Områdets självstyre var, fram tills oroligheterna den 19 oktober 2017, relativt brett där regionen själva fick styra över bland annat civilrättsliga områden samt ha en egen polismyndighet. Den gamla katalanska konstitutionen hade tagits upp på nytt och fick återigen användas internt. Regionen var dock fortfarande en del av och styrdes ytterst av spanska staten.⁷

2006 reformerades 1979 års statuter för Kataloniens självstyre och den spanska regimen tillät utökad makt och ekonomisk kontroll som nya paragrafer innehöll. Ett splittrat parlament i Madrid godkände detta kontroversiella anspråk och de äldre reglernas bearbetning godkändes sedan även i en katalansk folkomröstning. Katalonien fick nu en status närmre en egen stat än vad de någonsin haft förut. Utökningen innebar ett tydligt erkännande av Kataloniens nationella identitet och gav mer makt över finanser och skatter.⁸

⁶ Connolly, 2013, s.55f.

⁷ Blanke, Abdelrehim, 2014, s.539.

⁸ Payne, 2011, s.159f.

2010 skulle dock framgången få sig ett bakslag. Spanska staten var kritisk till delar av det utökade styret och bad den spanska författningsdomstolen se över reformen. Författningsdomstolen kom fram till att en stor del av den reformerade versionen av Kataloniens självständighetsstadgar stod i strid med den spanska konstitutionen. 14 artiklar var tvungna att tas bort och ytterligare 27 tolkas om.⁹ Detta avgörande upprörde många katalaner som såg ökat självstyre även som ett sätt att komma överens och integrera med Spanien. Istället skulle separatiströrelsen nu bara komma att bli ännu större.

Katalonien är en av de mest blomstrande regionerna i Spanien, både genom industrier och turism, och många katalaner önskar att området självt ska få styra över dessa tillgångar. Landet drabbades, likt flera andra europeiska länder, hårt av den finansiella krisen 2008 och har sedan 2011 befunnit sig i en ekonomisk kris vilket satt andra spanska regioner i skuld. Detta är såklart något som gett negativa konsekvenser för Katalonien som en del av Spanien och som den region som klarat sig förhållandevis bättre än andra. Dessa bakomliggande faktorer kan vara några av de som ligger bakom dagens växande separatism.¹⁰

2.3 Dagsläget

Den 11 september 2012 skulle firandet av Kataloniens nationaldag i Barcelona utvecklas till en separatistisk demonstration, detta i en skala ingen hade sett på länge. Hundratusentals deltagande människor viftade med den katalanska flaggan och höll upp plakat som krävde ett självständigt Katalonien, en ny europeisk stat. Det skulle nu bli tydligt för omvärlden att den katalanska självständigheten inte längre bara var en oklar dröm utan något både spanska staten och EU skulle behöva

⁹ Se Spanish Constitutional Court, Judgement of 28 June 2010.

¹⁰ Blanke, Abdelrehim, 2014, s.538f.

uppmärksamma. Liknande separatistiska krafter i Europa kunde man samtidigt se bland skottar (Storbritannien) och flamländare (Belgien).¹¹

Idag har separatiströrelsen nått nya höjder då man hösten 2017 höll folkomröstningar angående Kataloniens självständighet. Drygt 2,25 miljoner människor deltog och enligt det katalanska styret ville 90% se en separation från Madrid. Man utfärdade en tydlig självständighetsdeklaration för "republiken Katalonien". Ett liknande, dock enbart symboliskt, val med liknande utgång hade även gjorts 2014. Valdeltagandet var vid båda tillfällen lågt, något som katalanska auktoriteter beskyllde det statliga motståndet för. Den spanska författningsdomstolen utdömde omröstningen 2017 som i strid med den spanska grundlagen. Med detta som stöd skickade Madrid tusentals poliser och motaktionen resulterade i stängda vallokaler, polisvåld och hundratals skadade.¹²

Det kan även nämnas att FN:s generalförsamling i resolution 68/262 (Territorial Integrity of Ukraine) angående Ukrainas territoriella integritet, har fastslagit att folkomröstningar måste vara autoriserade av nationella myndigheter för att bli giltiga. Resultatet i de katalonska valen hade alltså ingen giltighet utan Spanska statens godkännande.¹³

Fjolårets utropade självständighet har fått drastiska konsekvenser. I dagsläget är alltså Katalonien återigen helt styrt av centralmakten i Madrid. Spanska staten har med hjälp av artikel 155 i den spanska konstitutionen tillfälligt återkallat det autonoma självstyret. Denna stadgar statens rätt att vidta nödvändiga åtgärder i de fall en regional regim inte följer gällande rätt eller på annat sätt underminerar spanska intressen.¹⁴ Den katalanska presidenten och hans anställda fick avgå till

¹¹ Connolly, 2013, s.51f.

¹² CNN, <https://edition.cnn.com/2017/10/02/europe/catalonia-independence-referendum-explainer/index.html>, besökt 2018-05-08.

¹³ Blanke, Abdelrehim, 2014, s.560.

¹⁴ Se the Spanish Constitution, ikraft 27 december 1978, Section 155.

förmån för ett nytt val av styre. Flera separatistiska politiker sitter i häkte eller lever i exil, något som hundratusentals katalaner protesterade mot senast i april i år. EU har fördömt våldet från den spanska polisen men inte gjort mer än så, de menar att konflikten är en intern fråga som måste lösas enligt spansk lagstiftning. Motsättningarna kan sägas ha utvecklats till en konstitutionell spansk kris.¹⁵

¹⁵ BBC, http://www.bbc.com/news/av/world-europe-43778548/mass-protest-in-barcelona-over-catalan-leaders-detention?intlink_from_url=http%3A%2F%2Fwww.bbc.com%2Fnews%2Ftopics%2Fc90ymkegxyrt%2Fcatalonia-independence-vote-2017&link_location=live-reporting-map, besökt 2018-05-08.

3 Staters självständighet

3.1 Allmänt

Att stater splittras eller att nya stater utropas har blivit en del av vår moderna historia. I vissa fall har det kommit som en konsekvens av krig och konflikt som gör att grupper inte kan eller vill leva under samma styre och som gör att gränser måste dras. I andra fall kan det ha att göra med minoriteter som upplever förtryck från sin regim och vill ordna ett eget styre. Olika regioner vi kan ta upp som exempel är Kosovo, Palestina, Kurdistan, Skottland och Quebec. Alla med olika bakgrunder, situationer och förutsättningar att bli självständiga. Ett folk och en region kan förklara sig självständiga men detta ses enbart som en politisk handling och blir inte juridiskt bindande utan vidare.¹⁶ Folkrätten förhåller sig neutral till secession då den ska regleras inom nationell rätt, folkrätten blir främst aktuell när det kommer till att hantera konsekvenserna av secession.¹⁷ Den status och den självständighet som ges stater gör det väsentligt att ha vissa regler och principer kring hur stater får formos. Det råder dock vissa oenigheter kring när en enhet får kalla sig en stat, dels har detta att göra med själva kraven en stat ska uppfylla, dels har andra staters erkännande av stater en viktig roll.¹⁸

3.2 Montevideokonventionen

Det katalanerna vill är att uppnå någon form av självständighet och allra helst suveränitet, alltså fullständigt eget inflytande över sin egna region. För att avgöra en regions möjligheter till att få kvalificeras som en stat har folkrätten en konvention från 1933 att utgå ifrån – Montevideokonventionen. Konventionen är inte allmängiltigt antagen

¹⁶ Shaw, 2017, s.160f.

¹⁷ Connolly, 2013, s.67.

¹⁸ Henriksen, 2017, s.62f.

då världssamfundet ser kriterierna som för enkla att uppnå i proportion till det ansvar en stat tilldelas. De kriterier som ställs upp bygger dock på tidigare tillämpad internationell praxis och utgör en grund för förutsättningarna som krävs för att uppnå statsstatus.¹⁹

Montevideokonventionens artikel 1 (a) ställer upp fyra kriterier som en entitet måste uppfylla för att få kallas för en stat inom folkrätten. Staten måste ha en permanent befolkning, ett definierat territorium, en effektiv regering och kapaciteten att ingå avtal/internationella relationer med andra stater.²⁰

Det första kravet gällande en permanent befolkning kräver inte att populationen måste omfatta ett visst antal individer utan enbart en existerande folkmängd som har ett visst område som sitt hem. Som exempel kan vi ta två mikrostater i Europa; Liechtenstein och San Marino, båda med enbart omkring 35 000 invånare. Det faktum att denna befolkning måste vara permanent har dock ställt till det i frågor gällande nomadfolk. Där har ICJ fastställt att vandrande folk kan ha vissa rättigheter kopplade till de områden där de har vandrat och tillfälligt levt. När det gäller kravet på ett definierat territorium sätts inte heller här några krav på storleken på det aktuella området. Det krävs bara att en viss auktoritet kontrollerar en specifik yta. Gränserna måste inte vara exakt definierade eller fastslagna, se tex. Israel-Palestina konflikten där flertalet stater har accepterat staten Palestina trots att det inte exakt utmärkts vart gränserna skulle tänkas gå.²¹

Det som blir mer betydande är de sista två kraven på en effektiv regering samt kapacitet att ingå internationella avtal/relationer. Det specifika området och dess population måste ha någon som utövar kontroll och någon som ansvarar för kontakt och samarbete med omvärlden.

¹⁹ Harris, 2004, s.99f.

²⁰ Montevideo Convention on the Rights and Duties of States, Montevideo 26 December 1933, art. 1.

²¹ Henriksen, 2017, s.66f.

Montevideokonventionen har inga speciella krav på styrets form. Exempelvis måste det inte nödvändigtvis vara en demokratiskt vald regering för att den ska kunna representera och styra en stat ur en folkrättslig syn. Den styrande makten måste dock vara mer eller mindre effektiv. I praktiken blir detta kravet något mindre strikt i fall där secession sker från ett redan existerande statsstyre. Kapaciteten att avtala och samarbeta med omvärlden handlar om juridisk självständighet och möjligheten att kunna agera utan inflytande från någon annan stat. Hur den styrande makten fungerar utgör grunden för om staten kan ingå internationella avtal och agera självständigt.²²

3.3 Katalonien under Montevideo-kriterierna

Det krävs ingen längre diskussion kring att fastställa Kataloniens befolkning och territorium då det är uppenbart att området både besitter ett visst folk samt har definierade gränser. Kriteriet som rör styrets effektivitet handlar om en situation som förändrats den senaste tiden. Tidigare var området en autonomi med en egen styrande makt, även om den katalanska regimen inte hade fullt inflytande över den rådande effektiviteten hade de till en viss gräns mycket egen makt. I nuläget har spanska staten dragit tillbaka detta relativa självstyre. Hur rätten till självbestämmande har utvecklats genom åren har påverkat kriterierna för vad som anses utgöra ett statligt styre eller en regering. Hur själva auktoriteten utövas i en autonom region och vad för effekt denna får spelar roll för avgörandet. I vissa fall har relativt låga nivåer av effektivitet accepterats, detta i före detta koloniserade stater. Det är dock tveksamt om den sortens situation går att jämföra med katalanernas.²³

²² Crawford, 2006, s.55f.

²³ Shaw, 2017, s.162f.

Det som också får fokus i Kataloniens fall är kapaciteten till internationella samarbeten. Här finns det stora hindret i och med att området formellt och juridiskt sett tillhör Spanien och ytterst styrs av regeringen i Madrid. Alla internationella relationer sker via Madrid som har den viktigaste kontakten med bl. a. EU och FN. Även om Katalonien kan tänkas ha en framtida kapacitet till att föra sina egna internationella samarbeten är det inget som de har i nuläget. Dock kan en stat räknas som en stat även om den rådande regeringen inte kan utöva full effektivitet över hela territoriet eller hantera internationella relationer. Ett land som har problem med att styra hela sitt område är Somalia, men det internationella samfundet ser trots detta landet som en stat med rätt till egen suveränitet och som man kan ingå avtal med.²⁴

3.4 Erkännande av andra stater

En annan del i bedömningen ifall en entitet är en stat har att göra med andra staters erkännande (recognition). Det finns ingen juridisk skyldighet att erkänna andra stater utan handlingen är enbart en politisk deklARATION stater använder för att visa stöd, sätta sig emot eller hålla sig neutral till en stat. Enligt Crawford's doktrin utgör inte erkännande ett kriterium för att få ses som en självständig nation inom folkrätten. Själva erkännandet kommer oftast som en konsekvens av att en entitet redan är en stat. Dock kan erkännanden bli viktiga och till och med avgörande i vissa specifika situationer. I tveksamma fall, där en entitet kanske inte uppfyller alla kriterier i Montevideokonventionen, kan andra staters erkännande påverka statens rättsliga status. Crawford hänvisar bl.a till Bosnien-Herzegovina som till en början saknade effektiv kontroll men fick stöd av erkännanden. Erkännanden lämnas helst med eftertanke och brukar inte komma så nära in på ett självständighetsdeklaration, andra

²⁴ Henriksen, 2017, s.67.

stater vill inte intervera och riskera att kränka en eventuell moderstats suveränitet.²⁵

²⁵ Crawford, 2006, s.93.

4 Nationellt självbestämmande

4.1 Rätten till nationellt självbestämmande

Rätten till nationellt självbestämmande utgör folks rätt att själva få rå över sitt politiska, ekonomiska, sociala och kulturella liv rent internationellt. Den utgör en grundprincip i folkrätten och fick stor betydelse under sent 1900-tal då flera koloniserade stater blev självständiga. Principen finns bland annat i FN-stadgan, art. 1(2).²⁶ Under 1960-talet och framåt skulle flera FN-resolutioner främja koloniserade folks rätt att nyttja sin rätt till nationellt självbestämmande. Med tanke på de brott mot mänskliga rättigheter som historiskt sett skett i europeiska kolonier världen över, var denna rätt självklar i det nu mer humana Europa. Dock kan rätten inte ges exklusivt till före detta koloniserade folkgrupper. FN:s resolution 1514 (Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples) tilldelar rätten tydligt "alla folk", vilket får tolkas extensivt.²⁷

Nationellt självbestämmande handlar ofta om autonomi från staten och ställs därför emot principen om staters rätt till suveränitet att få styra över folken inom statens gränser. De båda principerna utgör båda jus cogens och är alltså inte förhandlingsbara, samtidigt kan de tyckas vara varandras motsatser. Territoriell integritet stadgas i FN-stadgan, art. 2(4)²⁸ och tillåter bara territoriella interventioner som en sista utväg i undantagsfall. Principen om nationellt självbestämmande måste alltså respektera existerande staters suveränitet.²⁹

Det kan tyckas finnas en paradox i folkrätten där staters suveränitet utmanas av regioners rätt till självbestämmande. Rätten till självbestämmande brukar vara ett av de största argumenten som

²⁶ FN-Stadgan, Charter of the United Nations, San Francisco 26 Juni 1945, art. 1(2).

²⁷ Blanke, Abdelrehim, 2014, s.545.

²⁸ FN-Stadgan, Charter of the United Nations, San Francisco 26 Juni 1945, art. 2(4).

²⁹ Blanke, Abdelrehim, 2014, s.545f.

separatister använder i sin kamp mot självständighet. Dock innebär rätten begränsade möjligheter. Principerna om suveränitet och territorial integritet utgör en del av grunden till vårt internationella system med stater och är vad folkrätten utgår ifrån.³⁰

4.2 Traktat om nationellt självbestämmande

Katalonerna tar, liksom andra separatiströrelser, stöd för sin sak i flera FN-resolutioner och -konventioner. Framför allt pekar man på FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter från 1966 (ICCPR)³¹ och FN:s Generalförsamlings resolution 2625 (Friendly Relation Declaration)³².

ICCPR tar upp nationellt självbestämmande som en del av de mänskliga rättigheterna, samtidigt som mänskliga rättigheter måste beaktas när man tillämpar principen om självbestämmande. Rätten att själv få avgöra sin politiska status inkluderar även den externa självbestämmanderätten, alltså även rätten till secession. Detta medför ett kontroversiellt problem då de flesta stater och internationella organ ställer sig kritiska till att stater splittras. Det internationella samfundet är generellt emot ytterligare fragmentering och vill inte att separatistiska tendenser ska sprida internationellt kaos.³³

Resolution 2625 refererar direkt till folks rätt att etablera en självständig stat och är därmed mer explicit främjande för secession. Dock finns det ett stycke som avråder från att kränka en suverän stats territoriella integritet så länge statens regim representerar hela befolkningen utan

³⁰ Connolly, 2013, s.53.

³¹ Se International Covenant on Civil and Political Rights, United Nations General Assembly, 1966.

³² Se Resolution no 2625: Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations, 1970.

³³ Blanke, Abdelrehim, 2014, s.546 f.

någon diskriminering. Stycket har också framhävts vid flera FN-sammanträden. Detta innebär att så länge Katalanerna får delta i den spanska demokratin och Spanien respekterar deras rättigheter har de ingen rätt att bryta sig loss. Får de dessutom en relativ autonomi har de inga grunder alls att göra sig fria spanska staten enligt resolution 2625. På sätt och vis kan man säga att resolutionen har en säkerhetsklausul för de stater som ger regioner någon grad av internt självstyre.³⁴

4.3 Katalanska folket som subjekt för självbestämmanderätten

Katalanerna ses av många som ett eget folk, en egen nationalitet, men samtidigt är de ju idag en del av det spanska folket. Frågan blir om de kan ses som ett "folk" som benäms i flertalet FN-resolutioner angående rätten till självbestämmande. Folkgruppen kan då få status som ett folk inte bara ur ett kulturellt hänseende, som en nationalitet, utan även ur ett juridiskt, som ett folk med specifika rättigheter. Det finns ingen konkret förtydning inom folkrätten som klargör vem begreppet "folk" omfattar. Den kontrovers principen utgör kan säkert vara orsaken till att folkrättsliga organ inte velat förtydliga eller fastställa ytterligare. Sett ur ett minoritetsperspektiv är suveränitetsprincipen främst riktad mot utomstående stater och deras ingripande, inte mot statens egna befolkning. Utövningen av rätten måste ses ur just den aktuella minoritetens vilja och inte ur hela spanska folkets vilja. Samtidigt finns som kontrast en restriktiv hållning till minoriteters utbrytande, både i staters nationella praxis men även i folkrättslig doktrin.³⁵

Flertalet åsikter menar att begreppet "folk" enbart är menat att omfatta koloniserade folk och inte andra interna grupperingar i redan befintliga

³⁴ Blanke, Abdulrehim, 2014, s.550f, se även: Resolution no 2625: Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations, 1970, paragraph 7.

³⁵ Cassese, 1995, s.141.

stater. Detta restriktiva synsätt blir svårt att tillämpa i dagens internationella samhällen, fyllda med olika kulturella, språkliga, etniska och religiösa minoriteter.³⁶ Skulle man, trots staters och doktrins motstånd, ge begreppet "folk" en vidare tolkning kan katalanerna komma att omfattas av de som har rätt till självbestämmande. Man börjar se en utveckling mot ett mer inkluderande begrepp men inget är fastställt ännu. Detta betyder dock inte att katalanerna därmed har en automatisk rätt till secession från Spanien enligt ICCPR. Rätten till självbestämmande ska primärt uppfyllas genom interna lösningar inom den existerande staten.³⁷

³⁶ Blanke, Abdelrehim, 2014, s.549 f.

³⁷ Crawford, 2006, s.121.

5 Kataloniens chanser till självständighet

5.1 Secession som sista utväg

För att Kataloniens ska ha en chans att nå självständighet måste det anses vara den sista möjliga utvägen, alla andra typer av lösningar eller kompromisser måste vara uttömda. Självklart har stater sina ekonomiska och politiska skäl till att bevara sina territoriella gränser men i vissa fall kan det även vara en fråga om att bevara fred och integration. Secession behöver inte nödvändigtvis innebära en enkel och konfliktlös situation och ibland kan en inomstatlig lösning ge ett fredligare resultat.³⁸

Misslyckas en stat med att uppfylla vissa skyldigheter till sin befolkning sätter staten sin suveränitet på spel. Som extrema situationer kan vi exemplifiera de tillfällen stater utfört systematisk förföljning och begått brott mot mänskligheten, tex. folkmord, mot en specifik grupp. De kosovoalbaner som under 1990-talet förföljdes i Serbien har idag praktiskt taget en egen stat vars secession FN inte kunnat sätta sig emot. Kosovos självständighet fick föga erkännande till en början då det internationella samfundet respekterade Jugoslaviens suveränitet. När man inte lyckades nå en fredlig lösning fick FN till slut rekommendera självständighet. Dock får det tilläggas att Serbien, och vissa andra betydelsefulla stater, ännu inte har erkänt denna secession och situationen får anses vara komplicerad.³⁹

2008 vände sig FN:s generalförsamling till ICJ för ett icke-bindande, rådgivande yttrande angående huruvida Kosovos självständighetsförklaring från Serbien stod i enlighet med folkrätten. 2010 kom ICJ med sitt svar där man kom fram till att den inte stred emot någon internationellt tillämplig rättsregel och att folkrätten inte

³⁸ Blanke, Abdelrehim, 2014, s. 551f.

³⁹ Blanke, Abdelrehim, 2014, s.553 f.

innehåller något tillämpligt förbud mot en självständighetsförklaring.⁴⁰ Utlåtandet förkastades av Serbien och andra stater, däribland Spanien, som såg det som något som kunde uppmuntra separatist rörelser. Domstolen framhävde vikten av att värna om suveränitetsprincipen men kunde inte garantera någon moderstatlig immunitet mot secession. Trots att flertalet FN-medlemmar erkänt Kosovo som en självständig stat strider självständigheten mot Serbiens nationella rätt och än idag finns motsättningar mot Kosovos självständighet. ICJ påvisar i sitt yttrande en neutral inställning gentemot självständighet och detta beror bland annat på hänsyn till staters suveränitet.⁴¹

Det finns bara tre tidigare fall där områden utan ett kolonialt förflutet lyckats bli självständiga utan sina moderstaters samtycke, det gäller Bangladesh, Eritrea och nu nyligen Kosovo. Alla tre exempel rörde en helt annan situation än den Katalonien befinner sig i och får ses som specialfall.⁴²

5.2 Rätt till nationellt självbestämmande?

Självbestämmanderätten kan ges både internt och externt. Katalonien kan ha rätt till extern självbestämmanderätt i det fall Spanien inte ger dem någon grad av internt självbestämmande. Detta går att utläsa ur FN:s resolution 2625, paragraf 7 och gör att Spanien måste se över situationen med katalanerna och försöka återgå till att ge någon slags autonomi. Dock är resolutionen inte bindande och stater har ingen skyldighet att följa den.⁴³ För en folkrättslig rätt till att skapa en egen stat som sista utväg krävs mer långvarigt förtryck. Varken doktrin eller ICJ kan ge svar på vad som gäller en situation som Spaniens, då tidigare fall

⁴⁰ Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo, ICJ reports 2010, punkt 403, 438f.

⁴¹ Blanke, Abdelrehim, 2014, s.558.

⁴² Connolly, 2013, s.71f.

⁴³ Crawford, 2006, s.119.

enbart gäller utbrytande från en utomstående makt som t.ex. kolonistater. I ICJ:s yttrande om Kosovo nämndes rätten till självbestämmande men domstolen höll sig neutrala.⁴⁴ Slutsatsen som kan dras är att katalanerna får sin rätt till självbestämmande tillfredställd internt men att Spanien måste fortsätta se till att de får rösta, prata sitt språk, ha inflytande över sin region och sina tillgångar samt andra rättigheter de ska ha rätt till.

5.3 I fall av faktisk självständighet

I det fall Katalonien faktiskt skulle nå secession skulle det inte enbart räcka med en självständighetsförklaring för att de sedan skulle ses som en stat internationellt. De skulle även behöva visa på en effektiv regim och ett självständigt styre fritt från spanska staten, se det tredje och det fjärde kravet i artikel 1 Montevideokonventionen.⁴⁵ Visar området på tillräcklig effektivitet och ihållande självständighet hade de kunnat inleda internationella samarbeten och få andra staters erkännande. Skulle andra stater erkänna Katalonien som stat utan en effektiv katalansk regim riskerar de att begå ett felaktigt folkrättsligt handlande. Erkännande är något politiskt och frivilligt stater kan välja att göra men kan få stor betydelse för staters anseende och status.⁴⁶ När det kommer till FN-medlemskap så får det ses som eftertraktat bland världens stater och ett viktigt steg mot att bli en respekterad stat internationellt. Sedan 1945 har ingen nyfödd stat, förutom vissa före detta kolonier, getts medlemskap utan sin moderstats tillåtelse. Det ser därför ut som att Katalonien skulle få en uppförsbacke till att få bli en FN-medlem om deras självständighet inte stöts av Spanien.⁴⁷

⁴⁴ Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo, ICJ reports 2010, punkt 82f.

⁴⁵ Crawford, 2006, s.63.

⁴⁶ Blanke, Abdelrehim, 2014, s.561f.

⁴⁷ Crawford, 2006, s.417.

6 Slutlig analys

Katalonien har en historia kantad av självstyre av olika grad och i olika perioder. Under de perioder de inte åtnjutt samma makt har katalanerna fört en självständighetskamp, ofta mot kulturellt förtryck och förföljelse. Konflikten har lämnats att lösas internt och folkrätten håller sig neutral till secession. Folkrätten i sig är trots allt skapad av och för stater, det är därför inte konstigt att mycket lämnas till staters egna territoriella suveränitet.

Katalonien som exempel under Montevideokonventionens kriterier ger inga klara svar. Lätt att fastställa är att regionen har ett folk och ett område. De har även haft ett eget katalanskt styre som varit effektivt inom de områden de fått mandat att styra över. I dagsläget efter att autonomin tillfälligt dragits tillbaka har inte Katalonien någon effekt alls på styret. Katalonien som stat under Montevideokonventionen verkar falla på de sista två kriterierna, men enligt Crawford blir kraven lite lättare i fall där secession sker från ett redan existerande statsstyre. Madrid har ju makten och det är svårt för Katalonien att skapa ett effektivt styre och bli internationellt självständiga när de lyder under spanska staten. Shaw menar att man i vissa fall inte sätter så höga krav på effektivitet men han pekar främst mot före detta koloniserade stater, situationer som inte går att jämföra med Katalonien som har behandlats förhållandevis bra.

Den katalanska konflikten är ett faktum och frågan återstår vad som händer om katalanerna fortsätter insistera på självstyre och spanska staten fortsätter motverka. Den spanska konstitutionen och även folkrätten står i vägen för en secession utan spanskt statligt samarbete. Samtidigt kan självständighet som sista utväg inte helt uteslutas inom folkrätten. En självständighetsförklaring skulle enligt vissa strida mot folkrätten genom att kränka principen om statlig suveränitet och territoriell integritet. Kanske till och med kränka principen om nationellt

självbestämmande där secession enbart ska användas som sista utväg. Dessa åsikter fick dock tillbakavisning i Kosovo-fallet. Här gav man i princip upp förhandlingar och kompromisser till förmån för kosovoalbanernas självständighet. Här var det fråga om en efterkrigs-situation och statligt brott mot mänskliga rättigheter, något som hade satt djupa spår och misstro som hinder för samarbete. Katalanerna har upplevt kulturellt, språkligt och socialt förtryck men inte av samma grad som de övriga som skedde i forna Jugoslavien. Dessutom är det katalanska förtrycket något som hör till historien och inget som kan ligga till grund för en rätt till externt självbestämmande idag.

Skulle katalanerna fortsätta kämpa för ett utträde skulle det dock bli svårare för spanska staten i längden. Skulle en sista utväg tvingas bli secession skulle Katalonien sedan få kämpa för ett bli erkända som stat enligt det internationella samfundet. Här skulle troligen erkännande av andra stater ge praktisk betydelse, men det hade nog tagit tid innan andra stater vågat erkänna med respekt till Spaniens suveränitet.⁴⁸

Det finns troligen fortfarande flertalet andra lösningar som måste urvattnas innan secession kan anses vara rättfärdig som den enda utvägen. En av folkrättens viktigaste grundpelare är principen om alla staters rätt att själva styra över sina territorier, suveräniteten värnas för staters stabilitet. Det ska därför mycket till innan principen om nationellt självbestämmande ges företräde på suveränitetsprincipens bekostnad. Det internationella samfundet ser helst inte att självbestämmanderätten utnyttjas fel då detta hade kunnat leda till oroligheter i fler stater med integrationsproblem. Alternativet finns för Spanien att godkänna ett utträde men de har all rätt att hålla på sina gränser om de behandlar samtliga invånare enligt gällande rätt om mänskliga rättigheter.

Katalonien kan dock ha en rätt till internt nationellt självbestämmande, vilket de åtnjöt tidigare. Katalanerna får ses som en egen nationalitet,

⁴⁸ Blanke, Abdelrehim, 2014, s.544.

en folkgrupp som har rätt till någon mån av eget inflytande enligt ICCPR. Principen om rätten till nationellt självbestämmande gällde initialt före detta koloniserade folkgrupper men har börjat ges en vidare omfattning. Det får idag ses som en mänsklig rättighet att ha rätten att få inflytande över sitt politiska, ekonomiska, sociala och kulturella liv. Katalonien måste få tillfälle att delta i samhället och politiken, som en unik nationalitet dessutom även få en viss grad av minoritetsskydd och stöd som etnisk grupp. I nuläget kan inte katalanerna sägas uppleva den grad av förtryck som krävs för att man ska ifrågasätta Spaniens agerande men skulle Spanien fortsätta sitt direktstyre skulle de eventuellt förtrycka mänskliga rättigheter. En inskränkning i autonomin kan ha varit nödvändig för att skydda Spaniens gränser men det är ingen långvarig lösning.

Sammanfattningsvis ser inte Kataloniens chanser till självständighet särskilt ljusa ut. Deras situation går inte att jämföra med andra självständighetsförklaringar som det internationella samfundet och folkrätten tidigare accepterat. Integration och stabilitet bland EU:s och världens stater prioriteras och det är förståeligt att folkrätten är fortsatt försiktig i sin reglering och sina yttranden kring secession. Konflikten är ett internt problem då katalanerna inte hotas av något brott mot sina mänskliga rättigheter, Spaniens territoriella suveränitet väger därför mer än en folkgrupps rätt till självbestämmande. Det finns dock, enligt mig, anledning att se över hur Spanien hanterar situationen framöver. Det våld som hittills utövats förtjänar sin kritik och spanska staten måste leverera en intern lösning som ger katalanerna de rättigheter de hade tidigare.

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur

Cassese, Antonio, *Self-determination of peoples. A legal reappraisal*, Cambridge University Press, Cambridge, 1995

Crawford, James, *The creation of states in international law*, Oxford University Press, Oxford, 2006

Harris, D.J., *Cases and Materials on International Law*, Sweet and Maxwell, London 2004

Henriksen, Anders, *International Law*, Oxford University Press, New York, NY, 2017

Payne, Stanley G, *Spain: a unique history*, University of Wisconsin Press, Madison, Wis, 2011

Shaw, Malcolm N, *International Law*, Cambridge University Press, Cambridge, UK, 2017

Elektroniska källor – artiklar

Blanke, Hermann-Josef, Abdelrehim, Yasser, *Catalonia and the Right to Self-Determination from the Perspective of International Law*, ur: Max Planck Yearbook of United Nations Law, Volume 18, Brill Nijhoff, Leiden/Boston, 2014

Connolly, Christopher K, *Independence in Europe: Secession, Sovereignty and the European Union*, ur: Duke Journal of Comparative & International Law, Volume 24, Duke University, Durham, NC, 2013

Traktat, lagtext och ICJ-yttranden

Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo (advisory opinion, 22 July 2010), ICJ reports 2010

FN-stadgan, *Charter of the United Nations*, San Francisco 26 Juni 1945

Montevideo Convention on the Rights and Duties of States, Montevideo 26 December 1933

International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR) adopted by the United Nations General Assembly with resolution 2200A on 16 December 1966

Spanish Constitutional Court, Judgement of 28 June 2010 (English translation)

<https://www.tribunalconstitucional.es/en/jurisprudencia/Paginas/resoluciones-traducidas.aspx>

The Spanish Constitution of 1978, ikraft den 27 december 1978, hämtad från European University Institute: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwiqXLWS5I7bAhWpDpoKHYv_Bf4QFggwMAE&url=https%3A%2F%2Fwww.eui.eu%2FProjects%2FInternationalArtHeritageLaw%2FDocuments%2FNationalLegislation%2FSpain%2Fspanishconstitution1978.pdf&usg=AOvVaw0ZJhJ6uc2bKOibqsZOMgz

UN Resolution no 1514: *Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples*, adopted by the General Assembly 14 December 1960

UN Resolution no 2625: *Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations*, adopted by the General Assembly on 24 October 1970

Media

BBC, *Mass protest in Barcelona over Catalan leaders' detention*, besökt: 2018-05-08.

http://www.bbc.com/news/av/world-europe-43778548/mass-protest-in-barcelona-over-catalan-leaders-detention?intlink_from_url=http%3A%2F%2Fwww.bbc.com%2Fnews%2Ftopics%2Fc90ymkegxyrt%2Fcatalonia-independence-vote-2017&link_location=live-reporting-map

CNN, *Catalonia independence referendum: What just happened?*, besökt: 2018-05-08.

<https://edition.cnn.com/2017/10/02/europe/catalonia-independence-referendum-explainer/index.html>